

BSB00450, SEEDGUARD: თესლის მცველები ბიომრავალფეროვნებისთვის, აგრობიომრავალფეროვნებისთვის, ეკოსისტემური სერვისებისთვის და კლიმატის ადაპტაციისთვის

მოდული 4. CSC-ებისა და CSB-ების (საზოგადოებრივი თესლის კოლექციებისა და საზოგადოებრივი თესლის ბანკების) საუკეთესო პრაქტიკების მიმოხილვა მსოფლიოში და ევროპაში

აქტივობა 1.3. ტრენინგები „თესლის მცველები“

სარჩევი

წინასიტყვაობა	3
საუკეთესო პრაქტიკები ევროპის ფარგლებს გარეთ	6
ბოსტნეულის თესლზე წვდომის გაუმჯობესება კოსტა-რიკაში — მდგრადი ოჯახური მეურნეობებისთვის	6
თესლის ბანკები და ეროვნული პოლიტიკა ბრაზილიაში	10
მიდგომები ევროპაში	15
საზოგადოებრივი თესლის ბანკების მოკლე ისტორია ევროპაში.....	15
ნორვეგია	17
ნიდერლანდები.....	27
თურქეთი.....	29
ბულგარეთი	31
მსგავსი ორგანიზაციები ევროპაში	40

წინასიტყვაობა

„მსოფლიოში არსებული 15 000 საკვები მცენარის სახეობიდან მხოლოდ დაახლოებით 150 მოჰყავთ კომერციული მიზნით“ (Facciola, 1989) — მათი უმრავლესობა მრავალწლოვანია!

მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონში CSC-ებისა და CSB-ების ჩამოყალიბებისა და ფუნქციონირების გამოცდილებიდან ბევრი რამ არის სასწავლი. როგმა ქვეყნებმა შეიმუშავეს და დანერგეს ღონისძიებები ფერმერებისთვის მცენარეთა გენეტიკურ რესურსებზე (PGR) ხელმისაწვდომობის გასაუმჯობესებლად — განსაკუთრებით ბოსტნეულის თესლზე (კარგი მაგალითია სკანდინავია).

სხვადასხვა ქვეყანაში ამ საკითხზე განსხვავებული რეგულაციები მოქმედებს. საუკეთესო პრაქტიკების შესწავლა ხელს შეუწყობს ისეთი მიდგომებისა და მექანიზმების ჩამოყალიბებას, რომლებიც პროექტის პარტნიორ ქვეყნებში პოლიტიკისა და გადაწყვეტილების მიმღებებთან განსახილველად იქნება მზად. მსოფლიოს სხვადასხვა ადგილას დანერგილმა პრაქტიკამ შეიძლება შთააგონოს თანამშრომლობითი ძალისხმევა, რომელიც დაეფუძნება სოფლის სპეციფიკას, ცოდნასა და ადგილობრივი თემების საჭიროებებს, რომლებიც CSC-ებს ქმნიან და მართავენ.

კვლევებით დადასტურებული კარგი პრაქტიკები მოიცავს ასევე რიგ სამართლებრივ საკითხებს, სახელმწიფო ინსტიტუციების როლს, აკადემიურ წრეებთან თანამშრომლობას, კოოპერაციასა და ქსელურ ურთიერთობებს, აგრეთვე — მცენარეთა აგრობიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული თემების ფართო აღიარების ხელშეწყობას.

CSC-ები და CSB-ები ფუნქციონირებენ როგორც „თესლის საცავები“ და როგორც ინსტრუმენტი ფერმერებისა თუ ადგილობრივი/მკვიდრი თემების უფლებების დასაცავად — ტრადიციული, მემკვიდრეობითი ბოსტნეულის ჯიშების თესლზე წვდომასა და მის გამოყენებაში. ისინი ჩართული არიან მონაწილეობით მცენარეთა სელექციასა და ჯიშების შერჩევაში, რათა უზრუნველყონ აგრობიომრავალფეროვნების მდგრადობისთვის საჭირო თესლის ხელმისაწვდომობა. მდგრადობისკენ მიმართული საუკეთესო სცენარი არის ძალისხმევის გაერთიანება: ბოსტნეულის სელექციონერები, თესლის მწარმოებლები, ფერმერები, მკვლევრები, ადგილობრივი მომხმარებლები და სხვა აქტორები. მიზანშეწონილია პროცესში ჩართვა ასევე სოფლის მეურნეობის, ჯანდაცვისა და სახელმწიფო უწყებებისთვის, რადგან ისინი წესებსა და პოლიტიკას განსაზღვრვენ.

ასე ვიწყებთ:

CSC-ებისა და CSB-ების შექმნის მთავარი მიზანია თემის წევრების თესლით უზრუნველყოფა. ისინი უმეტესად ნებაყოფლობითი, თვითორგანიზებული და თვითმართვადი ინიციატივებია და განიხილება არაფორმალური სათესლე სისტემების ნაწილად, რომლებიც თესლის შერჩევას, შენარჩუნებას, გაცვლასა და გაზიარებას უზრუნველყოფენ.

როგორც ქვემოთ წარმოდგენილი პრაქტიკები აჩვენებს, CSC-ები და CSB-ები შეიძლება იყოს ეფექტიანი გზა მნიშვნელოვანი მცენარეული მრავალფეროვნების, განსაკუთრებით კი ბოსტნეულის, ხელმისაწვდომობისა და სარგებლის სამართლიანი განაწილების გასაუმჯობესებლად.

CSC-ები და CSB-ები სოფლის მეურნეობის თემებისთვის თესლის მასალის წყაროა — დეცენტრალიზებული გაცვლის მეშვეობით, თუმცა მხოლოდ ამით არ

შემოიფარგლება. კლიმატის ცვლილებასთან, სოფლის მეურნეობის პროდუქციასა და საკვებთან დაკავშირებული ნებისმიერი ღონისძიება შესაფერისია მემკვიდრეობითი ბოსტნეულის და თესლის პოპულარიზაციისთვის როგორც მოყვარულ მებაღეებში, ისე ქალაქის მომხმარებლებში.

ბევრ ქვეყანაში, სადაც CSC-ები და CSB-ები სათესლე-სელექციური სისტემის ნაწილია, ისინი იწყებენ პოლიტიკურ დიალოგს ეროვნული რეგულაციის დასამკვიდრებლად. მაგალითად, ბრაზილიაში (პარაიბა) CSB-ების მიერ წარმოებული თესლის განაწილება დაკანონდა სპეციალიზებული სააგენტოების მიერ აუცილებელი ფორმალური სერტიფიკაციის გარეშე, რომელიც ადრე სავალდებულო იყო. ინდოეთში კი მეცნიერები მიიჩნევდნენ, რომ CSB-ები ეროვნული სათესლე პოლიტიკის განუყოფელი ნაწილია.

პროექტის პარტნიორი ქვეყნები — მაგალითად, ბულგარეთი, რუმინეთი, თურქეთი და საქართველო — საკმარისად აქტიურები არ არიან ისეთი პრინციპების ჩამოყალიბებაში, რომლებიც ოფიციალურად დაუჭერს მხარს საზოგადოებრივ სათესლე სისტემებს და მათ ეფექტიანს გახდის ოჯახური ფერმერებისთვის და სხვა შესაბამისი სუბიექტებისთვის. სპორადულად ინიცირებული პროექტების გამოკლებით („Heritage Seeds“ და „Farmers’ Rights“ ბულგარეთში (2014–2017), „Biodiversity for Food and Nutrition“ (BNF) თურქეთში, <http://www.b4fn.org/>), არ მოიძებნა მტკიცებულებები იმის შესახებ, რომ პარტნიორი ქვეყნების ეროვნულ დონეზე არსებობდა რაიმე მცდელობა ადგილობრივი ჯიშების თესლის შენარჩუნების მხარდასაჭერად CSC/CSB ფორმატში.<http://www.b4fn.org/>

ეს აჩენს ისეთ კითხვებს, როგორიცაა: რა არის წარმატების ძირითადი ფაქტორები და რა სირთულებები ახასიათებს ფორმალურ და არაფორმალურ სათესლე სისტემებს ოჯახური ფერმერებისთვის? რა გაკვეთილები შეიძლება მივიღოთ არსებული

პრაქტიკებიდან? რა ეფექტიანი გადაწყვეტილებები შეიძლება შემუშავდეს პროცედურების ნაკლებად ბიუროკრატიულად და ნაკლები სამართლებრივი ფორმალობებით განსახორციელებლად? როგორ უნდა გაძლიერდეს რეალურად ოჯახური ფერმერებისთვის ხელმისაწვდომობა და სარგებლის გაზიარება?

საუკეთესო პრაქტიკები ევროპის ფარგლებს გარეთ

ბოსტნეულის თესლზე წვდომის გაუმჯობესება კოსტა-რიკაში — მდგრადი ოჯახური მეურნეობებისთვის

(Farming Matters ჟურნალის სპეციალური ნომერი: „წვდომა და სარგებლის გაზიარება“, BI და მდგრადი სოფლის მეურნეობის სწავლის ცენტრი, 2016 წლის აპრილი, www.farmingmatters.org)

2014 წელს კოსტა-რიკაში რვა მცირე ყავის მწარმოებელმა ფერმერმა გადაწყვიტა სურსათისთვის მებოსტნეული კულტურებით დივერსიფიკაციის გამოცდა, ორი ბოსტნეულის თესლის ბანკთან თანამშრომლობით, რომლებიც ფერმერებს ჯიშების თავისუფლად გამოყენების შესაძლებლობას აძლევენ FAO-ს „სურსათისა და სოფლის მეურნეობისთვის მცენარეთა გენეტიკური რესურსების საერთაშორისო ხელშეკრულების“ (ITPGRFA) ფარგლებში მოქმედი მრავალმხრივი სისტემის პირობებში. მათ წარმატებით ჩაატარეს ექსპერიმენტები პომიდვრისა და ტკბილი წიწაკის ჯიშებზე. შედეგები მეტად ოპტიმისტური იყო და ფერმერებს გაუმყარდა მოტივაცია, მიეღოთ წვდომა მებოსტნეული კულტურების გენეტიკურ რესურსებზე, როგორც დივერსიფიცირებული მეურნეობრივი სისტემების საფუძველზე, რომლებიც

უფრო მდგრადია კლიმატური დინამიკის ზრდისა და ფასების ცვალებადობის პირობებში და შედეგად უზრუნველყოფს მოსახლეობის სურსათით მომარაგებას.

მსგავსი მიდგომა გამოიყენეს ბულგარეთის წიწაკის ასოციაციის წევრებმა 2015–2016 წლებში. ბულგარეთი ტრადიციულად ცნობილია საკუთარი, მაღალი ხარისხის — როგორც ტკბილი, ისე ცხარე — წიწაკის ჯიშების წარმოებით, თუმცა სპეციალიზებულ ფერმერებს სურდათ დივერსიფიკაცია სხვა ბოსტნეულითა და ადგილობრივი ლანდრასებით, რათა თავიანთი მიწოდების არხებით უზრუნველყოთ მრავალფეროვნება და მეტი მომხმარებელი მიეზიდათ. ამასთან, მათ სურდათ უსაფრთხოების მიღწევა იმ შემთხვევისთვისაც, როდესაც ერთეული მონოკულტურის, მაგალითად, წიწაკის, წარმოება არასახარბიელო წელს დაემთხვეოდა.

კოსტა-რიკაში პომიდვრისა და ტკბილი წიწაკის ექსპერიმენტს ხელმძღვანელობდა ტროპიკული სოფლის მეურნეობის კვლევის და უმაღლესი განათლების ცენტრი (CATIE).

CATIE-ის გენბანკი ინახავს ამ ორი კულტურის მაღალი მრავალფეროვნების კოლექციებს, რაც უზრუნველყოფს საინტერესო ჯიშების შერჩევისთვის საჭირო ვარიანტების ხელმისაწვდომობას FAO-ს მიერ ჩამოყალიბებული მრავალმხრივი სისტემის (MLS) ფარგლებში (ITPGRFA). ძირითადი ეკონომიკური პრინციპი მდგომარეობდა იმაში, რომ დივერსიფიცირებული მეურნეობრივი სისტემები ხშირად ეკოლოგიურადაც და ეკონომიკურადაც უფრო მდგრადია, ვიდრე ნაკლები კულტურული მრავალფეროვნების მქონე სისტემები. დივერსიფიკაცია სტაბილურს ხდის მწარმოებლების შემოსავალს და მოსახლეობას მრავალფეროვან რაციონს სთავაზობს.

ევროპის ბევრ ქვეყანაში ფერმერებს არ აქვთ წვდომა ხარისხიან სათესლე მასალაზე იმ კულტურებისთვის, რომელთა მოყვანითაც დივერსიფიკაცია სურთ.

კოსტა-რიკის პროექტმა გააუმჯობესა ფერმერების წვდომა მცენარეთა გენეტიკურ რესურსებზე (PGR) და გაამდიდრა პრაქტიკები მდგრადი განვითარების მიმართულებით.

ექსპერიმენტი შემდეგნაირად იყო ორგანიზებული: შერჩეულ იქნა რვა ფერმერი — მათგან ოთხი ორგანული ჯიშების მქონე — რომლებმაც მებოსტნეობით დივერსიფიკაციის სურვილი გამოთქვეს. მათ გამოსცადეს პომიდვრისა და ტკბილი წიწაკის ჯიშების სამი ტიპი: ფართოდ გავრცელებული კომერციული ჯიში, CATIE-ის თესლის ბანკიდან აღებული ტრადიციული ჯიში და ახალი ჯიში, რომელიც მსოფლიო ბოსტნეულის ცენტრის (AVRDC) სელექციონერებმა შეიმუშავეს და რომელიც ცენტრალური ამერიკის კონკრეტულ ბიოტურ და აბიოტურ პირობებზე რეაგირებადად მიიჩნეოდა.

CATIE-ის თესლის ბანკიდან თესლი მიიღეს სტანდარტული მატერიალის გადაცემის შეთანხმების (SMTA) გამოყენებით, რომელიც „სურსათისა და სოფლის მეურნეობისთვის მცენარეთა გენეტიკური რესურსების საერთაშორისო ხელშეკრულების“ ფარგლებში არის შემუშავებული. AVRDC-ის ჯიშების თესლი (წარმოშობით ტაივანიდან) CATIE-მ SMTA-ს ხელმოწერის შემდეგ მოიპოვა მათი ტესტირების მიზნით ცენტრალურ ამერიკაში. ყველაზე გავრცელებული კომერციული პომიდვრისა და ტკბილი წიწაკის ჯიშები კი შეკვეთილი იყო ადგილობრივი სათბურისგან.

ჩითილების თითოეულ მეურნეობაში გადარგვის შემდეგ, თითოეული ჯიშის ზემოთ დამცავი გადახურვის მიზნით დამონტაჟდა პლასტიკური ზოლები. ორგანული და კონვენციური ჩითილები მწარმოებლებს მიეწოდათ მართვის სახელმძღვანელოსთან ერთად, რათა უზრუნველყოფილიყო ერთნაირი მართვის მიდგომების გამოყენება ყველა მეურნეობაში.

თითოეული მეურნეობა კვირაში ერთხელ მოწმდებოდა გადარგვის დაწყებიდან (2015 წლის აპრილი) საველე ექსპერიმენტების დასრულებამდე (2015 წლის ნოემბერი). ვიზიტებისას იკრიბებოდა შემდეგი მონაცემები: (ა) თითოეული ჯიშის მორფოლოგიური და შეფასებითი მონაცემები; (ბ) მეურნეობის ადგილის/საიტის მახასიათებლები; (გ) თითოეული მწარმოებლის მიერ მართვის პრაქტიკის შეფასება; (დ) კლიმატური მონაცემები; (ე) მოსავლიანობის მონაცემები; (ვ) მწარმოებლებთან მონაწილეობითი შეფასებები; და (ზ) ინდივიდუალური ინტერვიუები მწარმოებლებთან მათი პრეფერენციების შესახებ.

ფერმერთა პრეფერენციები ექსპერიმენტული ჯიშების შეფასების შედეგების საფუძველზე

თითოეული ფერმერის მიერ ჯიშების მიმართ უპირატესობაზე გავლენას ახდენდა მრავალი ფაქტორი, მათ შორის — მეურნეობაში გამოყენებული მართვის ტიპი, ადგილობრივი ბაზრის კონიუნქტურა და ადგილობრივი ბიოტური ფაქტორები.

შედეგად, ტრადიციული (მემკვიდრეობითი) ჯიშები ფერმერთა უმეტესობამ პირველ ადგილზე დაასახელა; მათ მოსდევდა ახალი ჯიში და ბოლოს — კომერციული ჯიში. ერთ-ერთმა ფერმერმა განსაკუთრებული ინტერესი გამოხატა ახალი ჯიშის მიმართ: „ეს ახალი ჯიშები ჩვენთვის ახალ პროდუქტსაც ქმნის გასაყიდად. ადგილობრივ მოსახლეობას სურს ახალი სახის ბოსტნეული, ახალი არჩევანი, მაგრამ ადრე არც ვიცოდი, სად შეიძლებოდა თესლის მოძიება. ამიტომ დავიწყე ახალი ჯიშებიდან თესლის შენახვა და ახლა უკვე შემიძლია ჩემი ჩითილების დათესვა და ამ კარგი ბოსტნეულის ხელახლა წარმოება“ — აღნიშნა ერთ-ერთმა ფერმერმა.

თესლის ბანკები და ეროვნული პოლიტიკა ბრაზილიაში

(Farming Matters Magazine | „წვდომა და სარგებლის გაზიარება“)

ტრადიციული, მემკვიდრეობითი თესლისა და ლანდრასების მიმართ ინტერესი ბრაზილიაში — როგორც ფერმერების, ისე აგრობიზნესისა და პოლიტიკის შემმუშავებლების მხრიდან — ზრდას განაგრძობს. ბულგარეთის მსგავსად (პროექტის სხვა პარტნიორ ქვეყნებში არსებული ვითარების შესახებ სრულ ინფორმაციას არ ვფლობთ), ხელისუფლება წყვეტს, რომელი ჯიშები შევიდეს წარმოებისთვის ეროვნული სიის შემადგენლობაში და რომელი — გამოირიცხოს. ბრაზილიაში (პარაიბაში) ფერმერთა ორგანიზაციებმა და სოციალური მოძრაობებმა დაიწყეს დეცენტრალიზებული, ფერმერების მიერ მართული თესლის შერჩევა და განაწილება ახალი საჯარო სათესლე პოლიტიკების ფარგლებში. მათ ჩამოაყალიბეს თესლზე წვდომისა და სარგებლის გაზიარების ახალი გზა. ეს კარგი პრაქტიკა მნიშვნელოვანია, რადგან მსგავსი პერსპექტივების გახსნა შესაძლებელია პროექტის პარტნიორ ქვეყნებშიც.

აგრობიომრავალფეროვნების მდგრადობის შენარჩუნებაზე დაფუძნებული ადგილობრივი მეურნეობა მწარმოებლების საარსებო წყაროსთვის კრიტიკულად მნიშვნელოვანია. ადგილობრივი პრაქტიკებისა და ბოსტნეულის ჯიშებისა და ლანდრასების იდენტიფიცირება პარაიბას რეგიონში 1996 წელს დაიწყო — თავდაპირველად ადგილობრივი ლობიოს ჯიშებით. დროთა განმავლობაში სხვადასხვა თვისებების მქონე ლობიოს 67 ჯიში გამოვლინდა. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობოდა ისეთებს, რომლებიც გამძლეა გვალვებისა და მავნებლების მიმართ, კარგი გემოვნური თვისებები აქვს და ბაზარზე მაღალი მიღება/მოთხოვნა მოიპოვა.

შემუშავდა და განხორციელდა სქემა, რომელიც მიზნად ისახავდა მრავალფეროვნებისა და სურსათის უსაფრთხოების გაძლიერებას და ფერმერებისთვის PGR-ის გამოყენების შთაგონებას. ფერმერებმა დაიწყეს თესლის შენახვა და ერთმანეთთან გაცვლა, რითაც ჩამოყალიბდა გენეტიკური მასალისა და თითოეული ჯიშის შესახებ შესაბამისი ცოდნის თავისუფალი ცირკულაცია. პარაიზას მშრალ ტერიტორიებზე ზოგიერთი ადგილობრივი ეკლესიური ორგანიზაციამ კი ქმნიდა თესლის ბანკებს, რაც გვალვის დროს განსაკუთრებით სასარგებლო იყო, როდესაც მოსავალი სუსტდებოდა და ფერმერებს საკუთარი თესლი ეწურებოდათ. CSB-ები ფერმერებს სესხად აძლევდნენ თესლს, რომელსაც ისინი მომდევნო მოსავლის შემდეგ მცირე პროცენტული ზედამატით აბრუნებდნენ.

ადგილობრივმა CSB-ებმა გაამყარეს მეურნეობრივი სისტემის უსაფრთხოება თესლის მრავალფეროვნადი და მაღალი ხარისხის რესურსებზე გაუმჯობესებული წვდომისა და ხელმისაწვდომობის საფუძველზე. ასევე ჩამოყალიბდა „თესლის მომწოდებელთა ქსელი“ ცოდნისა და პრაქტიკის გაცვლისა და აგრობიომრავალფეროვნების კონსერვაციის მხარდასაჭერად. ეს ქსელი აერთიანებდა 61 მუნიციპალიტეტში მოქმედ 230 თესლის ბანკს და მოიცავდა პარაიზაში 6 500 ოჯახურ მეურნეობას.

„თესლის ქსელი“ ასევე იქცა იმ სივრცედ, სადაც გვალვისა და სხვა მოვლენების ფონზე, რომლებიც სურსათით მომარაგებას ემუქრებოდა, პოლიტიკის ცვლილებების ინიცირება ხდებოდა. შტატის მთავრობამ თემებს სტიმულის სახით გადასცა თესლის მარაგები (თუმცა — კონვენციური), რათა თემებს ახალი თესლის ბანკების შექმნა დაეწყოთ.

თავის მხრივ, CSB-ებმა მთავრობა დაარწმუნეს, რომ ადგილობრივი თესლი ფერმერებისგან შეესყიდა და CSB-ებისთვის გადაეცა, ხოლო CSB-ები საჭიროების მქონე ფერმერებზე ანაწილებდნენ. როდესაც 2003 წელს ადგილობრივი ჯიშები

ეროვნული მთავრობის მიერ ფორმალურად იქნა აღიარებული (დიდწილად აგროეკოლოგიის ეროვნული პლატფორმის ზეწოლის შედეგად), სახელმწიფო სათესლე პროგრამაში უფრო პროგრესული ინოვაციებისთვის გზა გაიხსნა. შიმშილის აღმოსაფხვრელად ლულა და სილვას მთავრობის ერთ-ერთი სტრატეგია იყო „სურსათის შესყიდვის პროგრამა“ (Food Acquisition Programme). 2003 წლიდან, ამ პროგრამის ფარგლებში, მთავრობა ეხმარებოდა ფერმერებს ისეთი ადგილობრივი ჯიშების წარმოებასა და განაწილებაში, რომლებიც თავისუფალია ტრანსგენური და პესტიციდური დაბინძურებისგან. თესლი დაიწყო უშუალოდ ფერმერებისგან შეძენა და ფერმერებზევე განაწილება.

პარაიბას მაგალითმა დაადასტურა, რომ ადგილობრივ CSB-ებს შეუძლიათ და უნდა უხელმძღვანელონ იმ პროცესს, რომელიც ადგილობრივ ჯიშებში განსახიერებული მდიდარი ბიოკულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნებას ემსახურება. სახელმწიფოს როლი კი გახდა აგრობიომრავალფეროვნებისა და საერთო სიკეთისთვის პროცესის მხარდაჭერა და რეგულირება.

სამწუხაროდ, სახელმწიფო სათესლე პროგრამების უმეტესობა კვლავაც უპირატესობას ანიჭებს კონვენციურ კომერციულ თესლს. გავრცელებული მოსაზრებით, მეცნიერულად „დამტკიცებული“ თესლი უკეთ მუშაობს ნახევრადმშრალ პირობებში და CSB-ები ვერ მისწვდებიან ყველა ფერმერს სასურველი თესლით. სწორედ ამიტომ, CSB-ებმა თანამშრომლობა და კოოპერაცია უნდა განავითარონ სამეცნიერო სამყაროსთან (ევროპის შემთხვევაში — NordGen-თან და ევროკავშირის მრავალ ქვეყანაში არსებულ ეროვნულ გენბანკებთან).

პარაიბას CSB-ებმა თანამშრომლობა დაიწყეს ბრაზილიის მთავრობის ყველაზე გავლენიან აგრარული კვლევითი ცენტრებისთან. ეს დაეხმარა მათ აკადემიურ სივრცეში აღიარების მიღწევაში და პოლიტიკისა და ინსტიტუციურ დონეებზე

ლეგიტიმაციის გაძლიერებაში. ფერმერები აქტიურად ერთვებოდნენ პროცესში ადგილობრივი და კონვენციური ჯიშების შედარებითი შეფასებით.

პარაიზაში ადგილობრივმა ჯიშებმა ყველა რეგიონში გადააჭარბა კონვენციურ ჯიშებს ტესტირების განხორციელებული სამი წლის განმავლობაში. კონვენციური ჯიშები უკეთეს მოსავალს იძლეოდა მხოლოდ მაღალი ნაყოფიერების მქონე ნიადაგებსა და უხვნალექიან პირობებში, რაც ნახევრადმშრალ რეგიონებში ოჯახური ფერმერებისთვის გამონაკლისს წარმოადგენს. კონკრეტულ არეალში საუკეთესო შედეგის მქონე ჯიში, როგორც წესი, სწორედ იქედან იყო წარმოშობით. ადგილობრივი ჯიშები ასევე უფრო მეტ ბიომასას წარმოქმნიდა, რაც განსაკუთრებით ფასდება როგორც ცხოველების საკვები. ტესტებმა აჩვენა, რომ ფერმერების მიერ თესლის შესანახად შექმნილი საცავები — ხშირად მხოლოდ ადგილობრივი მასალების გამოყენებით და პესტიციდების გარეშე — თესლის შესანარჩუნებლად საკმარისად ეფექტიანია. მიუხედავად იმისა, რომ ექსპერიმენტებმა უკვე არსებული ცოდნა კიდევ ერთხელ დაადასტურა, მათი შედეგები მეცნიერულად აღიარებულებს გახდა. ამასთან, ფერმერებსა და მკვლევრებს შორის ურთიერთქმედებიდან მნიშვნელოვანი გამოცდილება დაგროვდა როგორც შინაარსობრივად, ისე მეთოდოლოგიურადაც.

დასკვნის სახით:

პარაიზას შემთხვევამ აჩვენა CSB-ების ოთხი ძირითადი ფუნქცია: გენეტიკური რესურსების კონსერვაცია; ოჯახური ფერმერების ტექნიკური ავტონომიის გაძლიერება; მრავალფეროვან ადგილობრივ კულტურებზე წვდომისა და ხელმისაწვდომობის ზრდა; და თესლისა და სურსათის სუვერენიტეტის უზრუნველყოფა. ფერმერთა პროტესტებმა, რომლებიც 1998/1999 წლებში კონვენციური თესლის წინააღმდეგ მიმდინარეობდა, და შემდგომმა სამთავრობო

ნაბიჯებმა ფორმალური სათესლე კანონმდებლობის გვერდის ავლით, კიდევ ერთხელ დაადასტურა, რომ დამხმარე პოლიტიკისა და მხარდამჭერი სამართლებრივი გარემოს არარსებობა, სავარაუდოდ, წარმოადგენს იმ უდიდეს გამოწვევას, რომელსაც უმეტეს საზოგადოებრივი თესლის ბანკი აწყდება.

გამოცდილებამ ასევე აჩვენა, რომ სახელმწიფოს ნამდვილად შეუძლია მნიშვნელოვანი როლის შესრულება სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების (CSC-ების) და მათი ქსელების მხარდაჭერაში, ისეთი თესლის უსაფრთხოების სისტემების კონსტრუქციაში, რომლებიც ნახევრადმშრალ რეგიონებში მცხოვრებ ოჯახურ ფერმერებს საშუალებას აძლევს, ჩამოაყალიბონ საკუთარი სურსათისა და კვების სტრატეგიები და გაზარდონ კლიმატურ ცვლილებებთან მიმართებით მდგრადობა. ბრაზილიურმა შემთხვევამ ნათლად წარმოაჩინა სოციალური მობილიზაციის მნიშვნელობა სოფლის თემებში კოლექტიური მოქმედების შესაძლებლობის გაძლიერებისთვის. ამან გახსნა გზა ფერმერებისა და საზოგადოების საერთო სურსათის უსაფრთხოებისთვის ორმხრივად სასარგებლო ეროვნული სათესლე რეჟიმისკენ.

ბრაზილიაში, პარაიბაში, CSB-ების გამოცდილებამ აჩვენა ფერმერების მიერ მართული მექანიზმები, რომლებიც აძლიერებს წვდომას, მრავალფეროვნებას და თესლის უსაფრთხოებას სურსათის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად. ფერმერები ინახავენ თესლს და ცვლიან მას სხვა მწარმოებლებთან, რითაც თავისუფლად ავრცელებენ PGR-ს, მასთან დაკავშირებულ ცოდნასთან ერთად.

„ვნების თესლები ის თესლებია, რომლებიც კარგია და ჩვენს რეალობას ერგება“ — თქვა ერთ-ერთმა ფერმერმა, CSB-ის წევრმა, — „და ადამიანები მხოლოდ იმით არიან გატაცებულნი, რაც მათთვის მნიშვნელოვნად მიაჩნიათ“.

სად არის ევროპა?

ევროკავშირის ის ქვეყნები, რომლებმაც დაკარგეს აგრობიომრავალფეროვნება, ამჟამად აქტიურად მუშაობენ ... ევროპულ ქვეყნებში, მაგალითად სკანდინავიაში, გაერთიანებულ სამეფოში, ნიდერლანდებში და სხვ.

CSC/CSB-ები ევროპაში სწრაფად ჩნდება, როგორც დასკვნებშია აღნიშნული... ვარაუდობენ, რომ ამჟამად მსგავსი ინიციატივების რაოდენობა დაახლოებით 200-ს უახლოვდება.

რატომ ხდება ეს? რა არის მოტივაცია? ვინ არიან ინიციატივების ავტორები... ეს საკითხები დეტალურადაა ასახული DIVERSIFOOD-ის მიერ შესრულებულ ყოვლისმომცველ კვლევაში.

საზოგადოებრივი თესლის ბანკების მოკლე ისტორია ევროპაში

ევროპაში საზოგადოებრივი თესლის ბანკების მოძრაობა 1980-იანი წლებიდან იღებს სათავეს... ინიციატივები ხშირად ჩამოყალიბდა ადგილობრივი, რეგიონული ან საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაციების მხარდაჭერით.

თავდაპირველად ძირითადი მიზანი იყო ადგილობრივი ჯიშების კონსერვაცია და შენარჩუნება... და დახმარება იმ ფერმერებისთვის, რომლებიც ფორმალურ სათესლე სექტორში საჭირო თესლსა ან გამრავლების მასალას ვერ პოულობდნენ.

... ფორმალური სათესლე სექტორის მეშვეობით. სამხრეთ ... CSC/CSB-ები უმეტესად ფერმერთა ან მეზაღეთა ორგანიზაციების „ქვემოდან ზემოთ“ წამოსული ინიციატივებია.

გაერთიანებულ სამეფოში Garden Organic-ის Heritage Seed Library შეიქმნა... 2000 წლის შემდეგ, განსაკუთრებით კი 2005 წლის შემდეგ, მოძრაობის რეალური ზრდა დაფიქსირდა საფრანგეთში, ესპანეთში, იტალიასა და საბერძნეთში.

ევროპაში მოძრაობის მასშტაბისა და იმ ფაქტის გამო, რომ ... და ხელს უწყობენ „მცენარეთა ხელშეკრულების“ (Plant Treaty) განხორციელებას ეროვნული მთავრობების მიერ.

ყოფილი სოციალისტური ქვეყნები (და არამხოლოდ), სადაც პროექტის ... რომლებიც ძირითადად მოჰყავთ ამ ქვეყნების შორეულ სოფლებში და შესაძლებელია მიღება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მომხმარებელი შეძლებს კარამდე მიტანის საფასურის გადახდას, რაც საკმაოდ ძვირია.

ფოტო 1. ფოტო 2. ბოსტნეულის ჩითილების მწარმოებლები, პატალენიცა, პაზარჯიკის რაიონი, ბულგარეთი.
წყარო: CHI

ქვემოთ წარმოდგენილი იქნება ზოგიერთი ქვეყნის გამოცდილება.

ნორვეგია

მცენარეთა გენეტიკური რესურსების სფეროში ნორვეგიის საქმიანობა ... და ეფუძნება საერთაშორისო თანამშრომლობებსა და შეთანხმებებს.

ნორვეგია მონაწილეობს გაეროს FAO-ის თანამშრომლობით ინიციატივებში ... სურსათისა და სოფლის მეურნეობისთვის მცენარეთა გენეტიკური რესურსების გლობალური სამოქმედო გეგმის მხარდაჭერის ჩათვლით.

ნორვეგია 19... წლიდან შეუერთდა ბიომრავალფეროვნების კონვენციას (CBD)... და იღებს ვალდებულებას ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და ეროვნული რესურსების მდგრადი მართვის უზრუნველსაყოფად.

ნორვეგიამ რატიფიცირა სურსათისა და სოფლის მეურნეობისთვის მცენარეთა გენეტიკური რესურსების საერთაშორისო ხელშეკრულება (ITPGRFA)... ხელშეკრულება აღიარებს სასოფლო-სამეურნეო კულტურების განსაკუთრებულ მახასიათებლებს ...

ამასთან, ნორვეგიამ მიიღო ნაგოიას პროტოკოლი, რომელიც ... არეგულირებს გენეტიკური რესურსების გამოყენებისას წვდომისა და სარგებლის გაზიარების საკითხებს.

მცენარეთა გენეტიკური რესურსების ეროვნული სამოქმედო გეგმა ასახავს ... და ხელს უწყობს დებულებებისა და სახელმძღვანელო პრინციპების განხორციელებას ...

ნორვეგიის გენეტიკური რესურსების ცენტრს ეკისრება საერთო პასუხისმგებლობა ... პრიორიტეტულ მიმართულებებს შორისაა შესაბამისი მრავალფეროვნების რუკირება და მონიტორინგი.

„თუ გსურთ PGR-ების შენარჩუნება, მიირთვით მათგან წარმოებული საკვები...“ — ასმუნდ ასდალი.

ფოტო 3. ბოსტნეულის მწარმოებლების ბაზარი. წყარო: CHI

ძველი ჯიშების ბრენდინგი

ნორვეგიის გენეტიკური რესურსების ცენტრის სავაჭრო ნიშანია PLANTEARVEN... ის მოიცავს მცენარეებს, რომლებიც ამჟამად საფრთხის წინაშეა, ფართოდ არ არის გავრცელებული ან უკვე აღარ შედის კომერციულ ...

PLANTEARVEN წარმოშობით არის ნორვეგიული სელექციის/შერჩევის შედეგი, ის ასევე მოიცავს იმ სახეობების ნორვეგიაში არსებულ გენოფონდს, რომლებიც გვხვდება ნორვეგიის ველურ ფლორაში.

PLANTEARVEN უზრუნველყოფს კონსერვაციას, აღწერას, ხელმისაწვდომობას... ახორციელებს ურთიერთობას ნორვეგიის საზოგადოებასთან, უწევს საკონსულტაციო მომსახურებას, ორგანიზებას უწევს მოწოდებებს ...

PLANTEARVEN განსაზღვრავს კრიტერიუმებს სავაჭრო ნიშნის გამოყენებისთვის... მოითხოვება ინფორმაცია მცენარეების შესახებ; გამოსახულებები, ისტორია, მოყვანა, ხელმისაწვდომობა ...

PLANTEARVEN-ის გამოყენების კრიტერიუმები:

- მცენარეები, რომლებიც მიეკუთვნება ნორვეგიის „მცენარეთა მემკვიდრეობას“ (The Plant Heritage)
- კონკრეტული მცენარეული მასალის დოკუმენტირებული ისტორია — მინიმუმ 1940 წლამდე
- მცენარეები არის წარმოებაში და ხელმისაწვდომი (ან უახლოეს პერიოდში გახდება ხელმისაწვდომი)

ფოტო 4. ფოტო 5. ფოტოზე ასახულია თესლის დოკუმენტაციის მასალები. წყარო: CHI

ფოტო 6. ფოტო 7. ფოტოზე ასახულია ნორვეგიული პრაქტიკების პრეზენტაცია. წყარო: Armund Asdal, NIBIO; NordGen; Svalbard Vault

დამატებითი ნორვეგიის შესახებ

ნორვეგიისათვის მნიშვნელოვანი მიზნები მცენარეთა გენეტიკური რესურსების მიმართულებით

- გლობალურად მდგრადი კონსერვაციის სისტემების ნაწილი ყოფნა
- PGR-ზე მარტივი/გამჭვირვალე წვდომა
- სამართლიანი ურთიერთქმედება ქვეყნებს შორის: ჩრდილოეთი–სამხრეთი; განვითარებადი–განვითარებული ქვეყნები
- სამართლიანი სარგებლის გაზიარება, რათა მომავალშიც უზრუნველყოფილი იყოს წვდომა

ნორვეგია მნიშვნელოვნად უჭერდა მხარს და ინვესტირებდა შემდეგ

მიმართულებებში:

- ნორდიკული მასალისათვის ნორდიკული გადაწყვეტის განვითარება (NordGen)
- საერთაშორისო თანამშრომლობა, მათ შორის — ITPGRFA-ის შემუშავება და განხორციელება

ნორვეგიის PGR პოლიტიკის ძირითადი ეტაპები

- NordGen / Nordic Gene Bank დაარსდა 1979 წელს
- რეგიონული გენბანკი — მონაწილეობდა ხუთი ქვეყანა
- NGB 2008 წელს გაერთიანდა NordGen-ში
- თესლის კონსერვაცია, დოკუმენტაცია და მონაცემთა ბაზები

PGR საჯარო დომენში

განცხადება არის: „ყველა PGR საჯარო დომენში, თავისუფლად ხელმისაწვდომი... და სხვა საერთაშორისო შეთანხმებების შესაბამისად“ (კალმარის დეკლარაცია, 2003)

PGR-ის ეროვნული პროგრამა ნორვეგიაში

- სურსათისა და სოფლის მეურნეობისთვის მცენარეთა გენეტიკური რესურსების კონსერვაციისა და გამოყენების ეროვნული პროგრამა (2001–2006)

ნორვეგიის გენეტიკური რესურსების ცენტრი (2006 წლიდან)

- პროგრამები ცხოველებისთვის, კულტურებისთვის და სატყეო სექტორისთვის
- სექტორთაშორისი პროექტები და ფუნქციები (სოფლის მეურნეობის ...) — სამინისტროები კოორდინაციას უწევენ საქმიანობას; მათ აქვთ ერთობლივი საკონსულტაციო და გადაწყვეტილების ...
- შესაძლებელია გაფართოება, მაგალითად — ველური ფლორის, მიკროორგანიზმებისა და თევზის გენეტიკური რესურსების მიმართულებით

PGR-ის ეროვნული პროგრამა: ქმედებები

- PGRFA-ის გლობალური სამოქმედო გეგმის მიხედვით
- გამოყენება
- შესაძლებლობების გაძლიერება და საზოგადოებრივი ცნობიერება

ეროვნული PGR-პროგრამის ფუნქციები

- ნორვეგიაში PGR-ის ინვენტარიზაცია და დოკუმენტირება
- კონსერვაციის ღონისძიებების განხილვა და განხორციელება
- მასალის უზრუნველყოფა და გენეტიკური მრავალფეროვნების გამოყენების ზრდაში ხელშეწყობა
- დაინტერესებული მხარეების ინფორმირება და მათი ქსელის მომსახურება
- ნორდიკული და საერთაშორისო თანამშრომლობის კოორდინაცია

მცენარეთა სელექცია

- PGR-ის საქმიანობის მნიშვნელოვანი კომპონენტია და მომავალში მისი მნიშვნელობა კიდევ უფრო გაიზრდება

- ეროვნული სელექციური საქმიანობა 2002 წელს გაერთიანდა კომპანიაში Graminor AS
- Ltd, რომლის მფლობელებიც არიან კერძო კომპანიები და სახელმწიფო ინსტიტუციები
- სახელმწიფო გრანტები უზრუნველყოფს სელექციის მხარდაჭერას მცირე კულტურებში

სელექციური პროგრამები შემდეგ კულტურებში:

- მარცვლოვანი კულტურები (გაზაფხულის ხორბალი, ქერი და შვრია),
- საკვები ბალახები (თიმოთე, მდელოს ფესკუა და Festulolium)
- სამყურა (წითელი და თეთრი სამყურა)
- კარტოფილი
- ხილი (ვაშლი და ქლიავი)
- კენკროვანი კულტურები (ქოლო, მარწყვი და ღრუბელკენკრა)

PGR-ის კონსერვაცია და გამოყენება ნორვეგიაში

- თანამშრომლობა და გაზიარებული ფუნქციები: NordGen / ეროვნული NGRC
 - რეგისტრაცია, რეგისტრაცია და ინვენტარიზაცია
 - მასალის კვლევა / დოკუმენტირება
 - მომხმარებლებისთვის ხელმისაწვდომობა, მასალის დისტრიბუცია
 - ინფორმაცია და პოლიტიკა, საერთაშორისო თანამშრომლობა
- NordGen: თესლის გენბანკი, მონაცემთა ბაზები და სხვ.

• ეროვნული დონე: საველე გენბანკები, ეროვნული დაინტერესებული მხარეების ქსელი:

- კოლექციების მასპინძლები, R&D ინსტიტუტები, არასამთავრობო ორგანიზაციები და სხვ.
- მომხმარებლები — სელექციონერებიდან მოყვარულ მებაღეებამდე
- საზოგადოებრივი ინფორმირება — (PLANTEARVEN = მცენარეთა მემკვიდრეობა)

მცენარეთა კოლექციები / საველე გენბანკები ნორვეგიაში:

კონსერვაციის, მასალის ხელმისაწვდომობისა და ინფორმაციის საკითხებზე თანამშრომლობა 22 მასპინძელ ინსტიტუტთან:

- ხილის ჯიშები: 12 კოლექცია
- ბოსტნული და სანელებლები: 3 კოლექცია
- კარტოფილი (ქსოვილოვანი კულტურა): 1 კოლექცია / 90 ჯიში
- ვარდები: 3 კოლექცია
- დეკორატიული მცენარეები: 8 კოლექცია
- კენკროვნები: 1 კოლექცია
- შიდა (ინ-დორ) მცენარეები: 1 კოლექცია

ფოტო 8. საკვები ჯიშების სავსე კოლექცია ნორვეგიაში. წყარო: Asmund Asdal

დეცენტრალიზებული კონსერვაციის სისტემა:

- თანამშრომლობა 11 ინსტიტუციასთან
- მანდატური ჯიშები — 201 ვაშლი, 55 მსხალი, 51 ქლიავი და 29 ალუბალი
- შედის ადგილობრივი კულტურული მემკვიდრეობის ჯიშებიც
- ორი ხე — ორ ლოკაციაში
- ძეგნა / მოწოდებები დაკარგული ჯიშების აღმოსაჩენად
- წერილობითი შეთანხმება მასპინძელ ინსტიტუციებთან
- ვებ-ინფორმაცია ჯიშების შესახებ
- მცენარეთა დაავადებების კონტროლი

შეთანხმებები მასპინძელ ინსტიტუციებთან:

- ჯიშების კონსერვაცია
- მარკირება, დოკუმენტირება და ინფორმაციის მიწოდება

- მასალის განაწილება
- ITPGRFA-ს შესაბამისად / Hobby MTA-ს და ნორვეგიის ბიომრავალფეროვნების ახალი კანონის გამოყენებით
- ანგარიშგება: გამოყენება, მასალის დისტრიბუცია და საზოგადოებრივი ურთიერთობები
- მცენარეთა დაავადებების კონტროლი და სურსათის კანონის (The Food Act) მოთხოვნებთან შესაბამისობა
- ეკონომიკური კომპენსაცია NGRC-ის მხრიდან
- თემატური ქსელის შენარჩუნება

ნორვეგიის გამოცდილების ფარგლებში შეიძლება აღინიშნოს The Royal...), რომელიც აქტიურად იყო ჩართული ნორვეგიული CSB-ის ჩამოყალიბებაში.

ნორვეგიის საზოგადოებრივი თესლის ბანკის მიზანია უზრუნველყოს ava...ეიან თესლზე წვდომა და ასევე ახორციელებს „utility gene bank“-ის სამდივნოს ფუნქციას.

ნორვეგიული CSB ჩამოყალიბდა კოოპერატივის სახით fa...ic material-ის კონსერვაციისა და ნორვეგიულ ჯიშებში გენეტიკური მრავალფეროვნების უზრუნველსაყოფად.

ფოტო 9. მცენარეები ნორვეგიაში. წყარო: Norges Vel

ნიდერლანდები

კარტოფილის სელექცია ნიდერლანდებში: წარმატებული თანამშრომლობა ფერმერებსა და კომერციულ სელექციონერებს შორის
ჰოლანდიურ კარტოფილის ჯიშებთან დაკავშირებული მეურნეობრივი სისტემა

აერთიანებს ... და ხელს უწყობს PGR-ზე წვდომასა და ფინანსური სარგებლის გაზიარებას.

ეს მოდელი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მცირე მეურნეებისთვის... იგი ეფუძნება ოჯახური ფერმერების მიერ საკუთარ მიწებზე განხორციელებულ სელექციას.

ნიდერლანდებში კარტოფილის სელექციის კოლაბორაციული მოდელი ... სხვადასხვა პირობებისთვის მსოფლიოს მასშტაბით და სხვადასხვა მომხმარებლის ბაზრებისთვის. ფერმერთა მონაწილეობა ჰოლანდიურ კარტოფილის სელექციაში ეფექტიანია... ერთ-ერთი მაგალითია Sylvana, რომელიც სწრაფად იკავებს ბაზარს.

კომერციული თესლის სელექციონერებსა და ფერმერებს შორის პარტნიორობა ... კომერციული ჯიშების გამოყენებას მშობლიურ მასალად და ახალი გენების წყაროდ. ჰოლანდიელი კარტოფილის ფერმერების მიერ არსებული კომერციული ჯიშების გამოყენება ... განხორციელდა Breeders' Rights Act-ის ფარგლებში მოქმედი „breeder's exemption“-ის საფუძველზე (...), რაც მათ საშუალებას აძლევდა კომერციული სელექციის მიზნებისთვის ერთმანეთის ჯიშები გამოეყენებინათ.

კარტოფილის სელექციის ფინანსურ-სამართლებრივი მოდელი მეტად საინტერესოა... ფერმერები იღებდნენ საჯარო სტიმულირების გადახდებს, პრემიუმებსა და ჯილდოებს და ქმნიდნენ სავაჭრო კომპანიას საკუთარი ჯიშის გამრავლებისა და კომერციალიზაციისთვის.

ფერმერებისა და სელექციონერების თანამშრომლობის სამი წარმატების ფაქტორია ... ნიდერლანდებში კარტოფილის გვიანი ჭრაქის წინააღმდეგ ქიმიური დაცვის გამოყენება დაშვებულია. ეს გახდა საკვანძო საკითხი.

ჰოლანდიის ორგანულმა კარტოფილის სექტორმა ინიციატივა აიღო ... პროექტ BioImpuls-ის ფარგლებში. ეს არის გრძელვადიანი პროგრამა, რომელშიც ჩართულია

ექვსი კომერციული ... და რომლის მიზანია გვიანი ჭრაქისადმი მდგრადი, ბაზრის პოტენციალის მქონე კარტოფილის ჯიშების შექმნა.

თურქეთი

„ბიომრავალფეროვნება სურსათისა და კვებისთვის“ — BNF პროექტი თურქეთში (<http://www.b4fn.org/>)<http://www.b4fn.org/>

პროექტიდან ამონარიდები:

პროექტი ორიენტირებული იყო ველური საკვები მცენარეების 43 სახეობის საკვები შემადგენლობის მონაცემების გენერირებაზე (მათ შორის სოკოებისა და ლანდრასების/ადგილობრივი პოპულაციების), თურქეთის სამი გეოგრაფიულად განსხვავებული პილოტური ტერიტორიის მიხედვით: შავი ზღვის, ხმელთაშუა ზღვისა და ეგეოსის რეგიონები. ველური საკვები მცენარეები კვლავ იკრიფება და გამოიყენება შინამეურნეობებში, განსაკუთრებით სოფლის არეალებში, ან იყიდება ადგილობრივ ბაზრებზე, რაც ხელს უწყობს მოსახლეობის რაციონს და მრავალი ოჯახისთვის წარმოადგენს დამატებითი შემოსავლის წყაროს. ბაზრის გამოკითხვები ჩატარდა როგორც სოფლის, ისე ქალაქის კონტექსტში, რათა შეფასებულიყო ველური საკვები მცენარეების ბაზრის პოტენციალი. გამოკითხვებით მიღებული მონაცემები გამოყენებულ იქნა ველური საკვები მცენარეების შესახებ ცოდნის ბაზის გასაძლიერებლად, ბაზრის შესაძლებლობების გასაზრდელად და დამატებითი ღირებულების შექმნის პრაქტიკებში ადგილობრივი შესაძლებლობების განსავითარებლად.

პროექტის ერთ-ერთი ფოკუსი იყო ადგილობრივი ლანდრასებიდან მიღებული გატეხილი ერთმარცვლიანი ხორბალი (bulgur): იგი საშუალოდ შეიცავს 5-ჯერ მეტ თუთიას, 4-ჯერ მეტ რკინას და მეტ კალციუმს, ვიდრე ფართოდ მოხმარებული ხორბალი.

BNF Türkiye პროექტმა გამოავლინა ეროვნული, მრავალსექტორული სტრატეგიებისა და სამოქმედო გეგმების მთელი რიგი ... კონსერვაციისა და მდგრადი გამოყენების ინტეგრირებისა და ფართომასშტაბიანი პოპულარიზაციის კამპანიების ჩათვლით.

თურქეთის სატყეო და წყლის სამინისტრომ 2015 წელს გადაახალისა ეროვნული ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა (NBSAP), ქვეყნის უნიკალური აგრარული ბიომრავალფეროვნების დაცვისა და პოპულარიზაციის მიზნით — მისი გამოყენების დემონსტრირებით, კვებასთან დაკავშირებული ჯანმრთელობის საკითხების გაუმჯობესების კონტექსტში; ამას ასევე ემთხვევა „ჯანსაღი დიეტისა და აქტიური ცხოვრების პროგრამასთან“ ურთიერთქმედება და განათლების სამინისტროს/ჯანმო-ს „Nutrition Friendly Schools Initiative“.

ბიომრავალფეროვნებაზე დაფუძნებული სურსათის პოპულარიზაციისთვის ჩატარდა ქეის-სტადიები და აქტივობები, რათა მათი ჩართვა უზრუნველყოთ 2016 წლის სასკოლო სასწავლო გეგმაში. პროექტმა ასევე გააძლიერა ველური საკვები მცენარეების კონსერვაციისა და მდგრადი გამოყენების შესახებ ცნობიერება — სამეცნიერო, კულტურულ და გასტრონომიულ ღონისძიებათა გზით.

მაგალითად, ალაჩათის (Alaçatı) ბალახების ფესტივალმა ათასობით ვიზიტორი მოიზიდა. გაიმართა სემინარები კვებასა და დიეტებზე, გამოფენები, ბუნებაში გასვლითი სეირნობები, ადგილობრივი პროდუქტებისა და მცენარეების გაყიდვა, ფესტივალის თემასთან დაკავშირებული საბავშვო აქტივობები, საკვებისა და

კულინარიის ვორქშოფები და ვიზიტები ველური საკვები მცენარეების საკოლექციო ბაღში.

ფესტივალის ფარგლებში იმართებოდა ველური ბალახების შემგროვებელთა კონკურსი, რომელშიც ჯილდოვდებოდა ყველაზე მეტი საკვები მცენარის შემგროვებელი. დამატებით, ცალკე პრიზი ენიჭებოდა ველური საკვები მცენარეების გამოყენებით მომზადებული საუკეთესო რეცეპტის ავტორს.

ბულგარეთი

ბულგარეთში People and Nature Association-მა განახორციელა 2 პროექტი, რომლებიც მიეძღვნა ტრადიციულ, ძველ ბოსტნეულის ჯიშებსა და ლანდრასებს. ორივე პროექტი დონორის — EEA Grants პროგრამის — მიერ გამოცხადდა კარგ პრაქტიკად.

მათგან ერთ-ერთი იყო RIGHTS პროექტი: „ფერმერთა უფლებები სურსათისა და სოფლის მეურნეობისთვის მცენარეთა გენეტიკურ რესურსებზე: მცენარეთა ხელშეკრულებისა და ნაგოიას პროტოკოლის განხორციელება ბულგარეთში“.

პროექტმა გამოიყენა ნორვეგიის გამოცდილება, რათა ბულგარეთში წინ წაეწია ფერმერთა უფლებები (FR) მცენარეთა გენეტიკურ რესურსებზე (PGR) წვდომის კუთხით — სურსათისა და სოფლის მეურნეობისთვის მცენარეთა გენეტიკური რესურსების საერთაშორისო ხელშეკრულების (ITPGRFA) და ნაგოიას პროტოკოლის განხორციელებისთვის მომზადების, ასევე ეროვნული PGR სტრატეგიის შემუშავების პროცესის კონსულტირების გზით. შედეგები: FR-ის განხორციელების შესაძლებლობების გაძლიერება PGR-ის კონსერვაციისა და მდგრადი გამოყენებისთვის; ტრადიციული ცოდნის დაცვა გაქრობისგან; ცნობიერების ამაღლება ბიოპროფექტინგის, სარგებლის სამართლიანი და თანასწორი განაწილების

შესახებ; FR-ის გამოყენებაში უფრო ინტეგრირებული მიდგომა; სექტორულ პოლიტიკებსა და კანონმდებლობაში ინტეგრაციის გაუმჯობესებული გზები და სხვ. პროდუქტები: FR-ის მდგომარეობის კვლევა PGR-ზე წვდომისა და პოლიტიკის ანალიზის ჭრილში; კრიტიკული წარმატების ფაქტორების იდენტიფიცირება FR-ის წინსვლისთვის; FR-ის განხორციელების ღონისძიებათა სია; პოლიტიკის დოკუმენტი ძირითადი დაინტერესებული მხარეებისთვის; ცნობიერების ამაღლების ღონისძიებები და შესაძლებლობების გაძლიერების ვორქშოფები, საჯარო კონსულტაციები; FR-ის განხორციელების სამოქმედო გეგმა ბულგარეთში; პოლიტიკის დოკუმენტი დაინტერესებული მხარეებისთვის.

სურათი 10. ფოტოზე ასახულია ველური საკვები მცენარეები სტრანჯას მთებში, ბულგარეთი. წყარო: CHI

ზოგადი კონტექსტი ფერმერთა უფლებებთან მიმართებით PGR-ზე წვდომის კუთხით: მთავრობები ერთდროულად ამუშავებენ და ახორციელებენ პოლიტიკებს აგროპროდუქტიულობის, სურსათის და აგრობიომრავალფეროვნების საკითხების გადასაჭრელად, და პარალელურად უზრუნველყოფენ მცენარეთა გენეტიკური რესურსების კონსერვაციას. ამ პროცესში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გამოწვევა არის PGR-ის შეგროვების, კონსერვაციის, მართვისა და მდგრადი გამოყენების შეზღუდული შესაძლებლობები. PGR-ზე წვდომა ფუნდამენტურია სურსათის უსაფრთხოებისა და სოფლის მეურნეობისთვის. გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის (FAO) შეფასებით, 2050 წლისთვის მზარდი მოსახლეობის საკვებით უზრუნველყოფისთვის მსოფლიოს 70%-ით მეტი სურსათი დასჭირდება. ამ კონტექსტში გენეტიკური რესურსები მომავალის სტრატეგიულ კომპონენტად იქცევა; ისინი ასევე მნიშვნელოვან კულტურულ მემკვიდრეობას წარმოადგენს. ბულგარეთში PGR-ზე წვდომის კუთხით ფერმერთა უფლებების წინასწარმა კვლევამ აჩვენა, რომ ფერმერებს აქვთ არასაკმარისი წვდომა PGR-ზე და ასევე არასაკმარისია თანამშრომლობა კვლევით/სელექციურ სექტორსა და აგრო-არასამთავრობო ორგანიზაციებს შორის. ეს პრობლემაა როგორც კვლევისთვის, გენბანკ(ებ)ისთვის და ფერმერებისთვის, ისე პოლიტიკის შემმუშავებლებისთვის. არ არსებობს ეროვნული პროგრამა PGR-ისთვის, რომელიც ეროვნულ დონეზე გააძლიერებდა თანამშრომლობასა და ქსელურ ურთიერთობებს. არ არის ჩამოყალიბებული ეფექტიანი ოპერაციული ინფრასტრუქტურა კომუნიკაციისა და

თანამშრომლობისთვის სხვადასხვა დაინტერესებულ მხარეს, ბიზნესს და არასამთავრობო სექტორს შორის. ამჟამად ფერმერებთან თანამშრომლობა სპორადულია და ვერავინ იღებს სარგებელს ერთმანეთის ძლიერ მხარეებზე დაყრდნობით: ფერმერები — გენეტიკური რესურსების გამოყენებისთვის; ინსტიტუტები — ფერმერების ჩართულობით PGR-ის მრავალფეროვნების შენარჩუნებისა და გაზრდისთვის, ასევე PGR-ის გავრცელების არელების გაფართოებისთვის და სხვ. ჩამოყალიბებული ინფრასტრუქტურა ხელს შეუწყობს რეგულარულ და სისტემურ გაცვლას; ეს აისახება PGR-ის გამოყენებაზე, შთააგონებს მწარმოებლებს „მოყვანონ“ და შეინარჩუნონ ბიომრავალფეროვნება მომავალი თაობებისთვის. საჭიროა ახალგაზრდა და უფრო მსხვილი ფერმერების მოზიდვა და ჩართვა PGR-ის გამოყენებაში, რათა უკეთ იქნეს ათვისებული ბულგარეთის სიმდიდრე ადგილობრივ ჯიშებსა და პოპულაციებში. აუცილებელია უფრო მეტი საზოგადოებრივი და პოლიტიკური ყურადღება, რათა ზემოაღნიშნულ საჭიროებებს უპასუხოს შესაბამისი რეგულაციური მექანიზმებით. როგორც ბულგარელი დაინტერესებული მხარეები სხვადასხვა წყაროში აღნიშნავენ, საჭიროა „...გაუმჯობესდეს ურთიერთქმედება ექს-სიტუ, ინ-სიტუ და on-farm კონსერვაციის სექტორებს შორის; გაუმჯობესდეს საკანონმდებლო ჩარჩო კულტურების ველური ნათესავების (CWR) და ლანდრასების კონსერვაციისთვის“.

სურათი 11. ფოტოზე ასახულია სემინარი ფერმერთა უფლებებზე PGR-ზე წვდომის კუთხით. წყარო: CHI

მეორე პროექტი იყო: „Heritage seeds — ადამიანებისა და ბუნების დაკავშირება ურბანიზაციის პირობებში“, კონტრაქტი 30/27.10.2014, EEA Grants; განხორციელდა 2014–2016 წლებში.

პროექტის ამოცანები იყო: • როგორ განხორციელდეს ბულგარეთის მეზღოების მცენარეულ მასალაში გენეტიკური ვარიაციის კონსერვაცია და დოკუმენტირება; • მეზღოების გენეტიკური რესურსებისა და შესაბამისი ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა სელექციონერებისთვის, მეცნიერებისთვის და სხვა კეთილსინდისიერი მომხმარებლებისთვის; • მეზღოების მცენარეთა გენეტიკური

რესურსების მდგრადი გამოყენებისა და განვითარების ხელშეწყობა; • ცოდნის გადაცემა — კვლევაში, ტრენინგებსა და განათლებაში მონაწილეობა, ეროვნულ და საერთაშორისო დონეებზე; • საერთაშორისო ტენდენციების მიმოხილვა სამეცნიერო და პოლიტიკურ დონეზე, საერთაშორისო დღის წესრიგზე გავლენის მოხდენის მიზნით და ბულგარეთის ეროვნული ორგანოებისთვის კონსულტაციების გასაწევად მცენარეთა გენეტიკურ რესურსებთან დაკავშირებულ საკითხებზე. პარტნიორები იყვნენ Norwegian Seed Savers Network და Norwegian Forest and Landscape Institute – Genetic Resource Center.

პროექტის მისია იყო ურბანიზაციის პირობებში ადამიანებისა და ბუნების ურთიერთკავშირის გაძლიერება — ძველი, ტრადიციული ბოსტნეულის ჯიშებისა და ლანდრასების (მათ შორის ველური ფორმების) მემკვიდრეობითი თესლის გამოყენების დინამიზებით. პროექტის ფარგლებში ჩამოყალიბდა მწარმოებელთა ქსელი — ფერმერები და მეზღეები, ბიზნესის წარმომადგენლები — მოვაჭრეები, ასევე გადაწყვეტილების მიმღები პირები (სოფლის მეურნეობის სამინისტრო). მიზანი იყო გენეტიკური ბიომრავალფეროვნების დაცვასა და საფრთხის ქვეშ მყოფი ბულგარეთის ბოსტნეულის სახეობების შენარჩუნებაში მხარდაჭერა.

აქტივობებში ჩაერთნენ აგრობიზნესის წარმომადგენლები — ბაზარზე ორიენტირებული მცირე ფერმერები და მეზღეები შორეულ სოფლის ტერიტორიებზე. განზრახ შეირჩა შორეულობა, რადგან ძველი ადგილობრივი თესლიდან მცენარეთა მოყვანა ყველაზე წარმატებულია იმ ადგილებში, სადაც შენარჩუნებულია ტრადიციები და ბუნებრივი გარემო და სადაც პრაქტიკა ახლოსაა ორგანულ წარმოებასთან.

სამი საჩვენებელი ტესტი ჩატარდა იმ ადგილებში, სადაც კარგად არის შენარჩუნებული ძველი ბულგარეთის ბოსტნეულის ჯიშები და პოპულაციები. სამ

მწარმოებელს ფინანსურად დაეხმარენ ადგილობრივი ბოსტნეულის ჯიშების წარმოებისა და ტესტირების განხორციელებაში: ორი ადგილობრივი წიწაკის ჯიში — „Shablenska kamba“ (მრგვალი) და ე.წ. „სოფლური წიწაკა“, რომელიც შესაფერისია გასაშრობად (მჭიდროდ დაკავშირებულია ბულგარელთა გასტრონომიულ ტრადიციებთან), ასევე — ერთი ადგილობრივი კარტოფილის ჯიშის მწარმოებელი („Samokovski potatoes“) ერთ ჰექტარ ფართობზე. პროექტმა დაფარა თესლის შეძენის, ხელით დამუშავების (პერიოდის განმავლობაში 5–6-ჯერ), მორწყვის (5–6-ჯერ) ხარჯები. სამი ტესტი დოკუმენტირებული იყო ეტაპობრივად.

სურათი 12. ფოტოზე ასახულია P&N-ის ტესტი: Versol ფერმა — ბიომეურნეობა და კოლექტიური მეურნეობის მიერ წარმოებული, სახლში დამზადებული საკვები.

სურათი 13. ფოტოზე ასახულია Ratund ტესტი („Shablenska Kamba“ წიწკა)

სურათი 14. ფოტოზე ასახულია „Shablenska Kamba“ წიწკის მოყვანის პროცესი

მოეწყო ტრენინგები მცირე მასშტაბის მწარმოებლებისთვის, რათა გაეძლიერებინათ მდგრადი აგრო-ბიოეკონომიკა პერიფერიულ რეგიონებში. გაიმართა შეხვედრები სოფლის მეურნეობის სამინისტროსა და ბულგარეთის გენბანკის წარმომადგენლებთან, ბულგარეთის ბოსტნეულის წარმოების დინამიზებისა და მემკვიდრეობითი ძველი თესლის აქტიური მოყვანის გზით კონსერვაციის შესაძლებლობების განსახილველად. ტესტირებული „Shablenska Kamba“ წიწაკიდან მიღებული თესლი გადაეცა ეროვნულ გენბანკს „გაწმენდისა“ და კონსერვაციისთვის. დამყარდა კონტაქტები ნორვეგიაში, სვალბარდის მსოფლიო თესლის ბანკთან, რომელიც ბულგარეთს მიიჩნევს ხილისა და ბოსტნეულის თესლის (ველური კულტურების ჩათვლით) წარმომავლობის ქვეყნად — ინფორმაციის გაცვლისა და ცოდნის მიღების მიზნით.

იდენტიფიცირებული იქნა მწარმოებლებისა და მომხმარებლების საჭიროებები და განხორციელდა ტრადიციული ადგილობრივი ჯიშების ვალორიზაცია.

სურათი 15. ფოტოზე ასახულია ადგილობრივი მწარმოებლები

თესლის დამზოგავი ორგანიზაციები ევროპაში

თესლის შენარჩუნებაზე (seed saving) ორიენტირებული ორგანიზაციები დაფუძნებულია ევროპის მრავალ ქვეყანაში. მათ შორისაა:

1. Arche Noah Arche Noah (Society for the Maintenance and Promotion of Crop Diversity), ავსტრია — დაარსდა 1990 წელს. ორგანიზაცია ყოველწლიურად გამოსცემს თესლის სახელმძღვანელოს (Sortenhandbuch), მართავს ორგანულ საჩვენებელ ბაღს, რომელიც წელიწადში დაახლოებით 30 000 ვიზიტორს

მასპინძლობს, აწყოფს წევრთა შეხვედრებსა და თესლის გაცვლას, თანამშრომლობს ფერმერებთან მეურნეობებზე მრავალფეროვნების გასაზრდელად და ასევე ხელს უწყობს ახალი ჯიშების გამოყვანას (იხ. <https://www.arche-noah.at>).

2. Association Kokopelli, საფრანგეთი — დაარსდა 1999 წელს. იგი ყოველწლიურად სთავაზობს დაახლოებით 2 000 სხვადასხვა ბოსტნეულის სახეობას/ჯიშს. 2007 წელს ორგანიზაციამ გაავრცელა პომიდვრის 550, წიწაკის 300, სალათის 130, გოგრისებრთა 150, ბადრიჯნის 50 ჯიშში და სხვ. (იხ. <http://kokopelli-semences.fr>).
3. ProSpecieRara, შვეიცარია — დაარსდა 1982 წელს, შვეიცარიის ფერმერული ცხოველების საფრთხის ქვეშ მყოფი ჯიშებისა და ტრადიციული კულტურების გადასარჩენად (იხ. <https://www.prospecierara.ch>). ასევე ინარჩუნებს ან მხარს უჭერს 52 ლოკაციის ქსელს, სადაც ტრადიციული ცხოველები და კულტურები საზოგადოებისთვის ხელმისაწვდომია. <https://www.prospecierara.ch>
4. Frøsamlerne (Danish Seed Savers), დანია — დაარსდა 1987 წელს ძველი ან იშვიათი ჯიშების თესლისა და ნერგების შეგროვების, ტესტირების და გაცვლის მიზნით. საქმიანობის მიზანია მებაღეობასა და სოფლის მეურნეობაში გენეტიკური და კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნება. ასოციაცია აწყოფს წევრთა კურსებს, საველე გასვლებს, ბაღების მონახულებებსა და თესლის გაცვლას. ყოველწლიურად მზადდება თესლის სია. 2015 წელს ორგანიზაციას 700-ზე მეტი წევრი ჰყავდა (იხ. <http://www.froesamlerne.dk>).
5. The Irish Seed Savers Association, ირლანდია — დაარსდა 1991 წელს და ინარჩუნებს ბოსტნეულის, მარცვლეულის, ვაშლისა და კარტოფილის 800-ზე მეტ ჯიშს. ორგანიზაციას აქვს საკუთარი ღია ორგანული

სათესლე ბაღები ბაღებითა და ტყეებით და ატარებს სხვადასხვა ვორქშოფს (იხ. <http://www.irishseedsavers.ie>).<http://www.irishseedsavers.ie>

6. Foreningen Sesam, შვედეთი — ასოციაცია, რომელიც ძირითადად აერთიანებს ერთგულ მეწარმეებს/მოყვარულებს, რომლებიც ინტერესდებიან უჩვეულო ან ძველი ბოსტნეულის ჯიშებითა და სხვა კულტურებით და სურთ მათი შენარჩუნება აქტიური მოყვანის გზით. გამოიცემა წლიური წიგნი და კვარტალური ბიულეტენი. თესლი იწარმოება როგორც წევრების მიერ ინდივიდუალურად, ისე სამუშაო ჯგუფების მეშვეობით, რომლებიც კონკრეტულ მცენარეთა ოჯახებზე მუშაობენ. გადამზადებულ წევრებს ენიჭებათ თესლის წარმოების პასუხისმგებლობა, ხშირად უფრო რთული ან უჩვეულო ჯიშებისთვის (იხ. <http://www.foreningensesam.se>).[Sesamhttp://www.foreningensesam.se](http://www.foreningensesam.se)

7. Finnish Landrace Association Maatiainen, ფინეთი — დაარსდა 1989 წელს და აერთიანებს 1 700-ზე მეტ წევრს. მიზანია ტრადიციული დეკორატიული და სასარგებლო მცენარეების, შინაური ცხოველების ორიგინალური ლანდრასების და სოფლის ლანდშაფტების „ცოცხალი ფორმით“ კონსერვაცია და მათი აქტიური გამოყენების პოპულარიზაცია. წევრები თესლს თავად აგროვებენ; კოლექციაში შედის ველური მცენარეებიც. შეგროვებული თესლის თითოეული პარტიის სანაცვლოდ წევრი იღებს თესლის პაკეტს. თითოეული პარტია, როგორც წესი, საკმარისია რამდენიმე პაკეტის შესავსებად, ხოლო დარჩენილი ნაწილი შეიძლება გაიყიდოს წევრებზე და ფართო საზოგადოებაზე. ასოციაციის უნიკალური კოლექცია მოიცავს დაახლოებით 500 დასახელებულ აქცესიას და ემნის „ცოცხალ“ სათესლე ბანკს (იხ. <http://www.maatiainen.fi>).www.maatiainen.fi

8. Planteklubben for Grønnsaker (Norwegian Seed Savers), ნორვეგია — დაარსდა 2005 წელს; ამჟამად ჰყავს 500 წევრი. ყოველწლიურად, თებერვალში, გამოსცემს აღმანახს, სადაც აღწერილია დაახლოებით 250 ნორვეგიული მემკვიდრეობითი ბოსტნეული, საწებლები, კარტოფილი და კენკროვნები, ასევე დაახლოებით 130 სხვა უჩვეულო საკვები მცენარე. გამოიცემა შემოდგომის კატალოგიც იმ მცენარეებისთვის, რომლებიც საუკეთესოა გამრავლებისთვის წლის ამ პერიოდში. ასევე არსებობს წევრთა ბაღების ქსელი, რომელიც შეთანხმებით არის ღია ვიზიტებისთვის (იხ. http://www.skogoglandskap.no/fagartikler/2007/planteklubb_gronnsak_potet).
http://www.skogoglandskap.no/fagartikler/2007/planteklubb_gronnsak_potet
9. Kultursaat, გერმანია — Kultursaat e.V., ბიოდინამიკური მცენარეთა სელექციონერთა ასოციაცია, Neu Darchau, Germany. საკონტაქტო ინფორმაცია: <https://www.kultursaat.org/impressum/kontakt.html>; Sitz und Geschäftsführung: Echzell; Tel.: +49 (0) 60 35 - 20 80 97; Fax: +49 (0) 60 35 - 20 80 98; დამატებითი მასალა: <https://www.kultursaat.org/pdf/santafe09.pdf>; Email: kontakt@kultursaat.org; MSc Michael Fleck.
<https://www.kultursaat.org/impressum/kontakt.html>
10. ევროპაში ფუნქციონირებს ასევე ქოლგა-ორგანიზაცია SAVE Foundation (იხ. <http://www.save-foundation.net>), რომელიც შეიცავს მრავალ სასარგებლო ბმულს, მათ შორის — თესლის შენარჩუნებით დაინტერესებული სხვა ორგანიზაციების ბმულებს ევროპაში: <http://www.save-foundation.net/en/network/partner-en>.
<http://www.save-foundation.net/en/network/partner-en>

Interreg

Co-funded by
the European Union

NEXT Black Sea Basin

დოკუმენტი მომზადებულია წამყვანი პარტნიორის —UBBSLA-ს მიერ, პროექტის **BSB00450 SEEDGUARD** ფარგლებში.

ამ მასალის შინაარსზე სრულად პასუხისმგებელია ავტორი. მასალის შინაარსი შესაძლოა არ ასახავდეს ევროკავშირის ოფიციალურ პოზიციას. მასალის გავრცელება ნებადართულია წყაროს სავალდებულო მითითებით და ნებისმიერი ცვლილების აღნიშვნით.

